

Кратко изложение на Евангелието

Лев Николаевич Толстой

ПРЕДИСЛОВИЕ

Това кратко изложение на Евангелието е извадка от голямо съчинение, което лежи в ръкописна форма и не може да бъде отпечатано в Русия.

Съчинението се състои от 4-ри части.

1) Изложение на моя личен живот и насоката на моите мисли, които ме доведоха до убеждението, че истината се намира в християнското учение.

2) Изследване на християнското учение съгласно тълкуванията на църквата изобщо, на апостолите, съборите и така наречените отци на църквата и доказателства за неистинността на тези тълкувания.

3) Изследване на християнското учение не с оглед на тези тълкувания, а само с оглед на онова, което е дошло до нас от учението на Христос, онова, което му се приписва и което е записано в Евангелията, превод на четирите Евангелия и свързването им в едно.

4) Изложение на истинския смисъл на християнското учение, причините, поради които е било изопачено, и последиците, които трябва да има неговата проповед.

Настоящото кратко изложение на Евангелието е обобщение на третата част. Свързването на четирите Евангелия извърших съгласно смисъла на учението. При това свързване почти не ми се наложи да нарушавам реда, в който Евангелията са изложени, така че при моето свързване се появиха не повече, а по-скоро по-малко размествания на стихове на Евангелието отколкото в повечето от известните ми конкордии и нашето четириевангелие на Гречулевич.

При моето свързване в Евангелието на Иоан изобщо няма размествания; то изцяло е изложено в същия ред както в оригинала.

Разделянето на Евангелието на 12 или на 6 глави (свързвайки две глави в една) произлезе естествено от смисъла на учението.

Ето смисъла на тези думи:

1) Човекът е син на безкрайно начало, син на този баща не по плът, а по дух.

2) И затова човекът трябва с дух да служи на това начало.

- 3) Животът на всички хора има божествено начало. Само той е свят.
- 4) И затова човекът трябва да служи на това начало в живота на всички хора. Това е волята на отца.
- 5) Само служенето на волята на отца на живота дава истинския, т.е. разумния живот.
- 6) Ето защо удовлетворяването на собствената воля не е нужно за истинския живот.
- 7) Временният живот, плътският живот е храната на истинския живот - материал за разумния живот.
- 8) И затова истинският живот е извън времето, той е само в настоящето.
- 9) Измамата на живота във времето: живота минал и бъдещ, скрива от хората истинския живот, живота на настоящето.
- 10) И затова човек трябва да се стреми към това да разруши измамата на временния живот на миналото и бъдещето.
- 11) Истинският живот е не само живот извън времето, живот в настоящето, но е и живот извън личността - живот общ за всички хора и се изразява чрез любовта.
- 12) И затова човекът, който живее в настоящия общ живот на всички хора, се съединява с отца - началото и основата на живота.

Всеки две глави са свързани помежду си като причина и следствие. Освен 12 глави към изложението са добавени: въведението от 1-ва глава на Йоан, в което писателят говори от свое име за смисъла на цялото учение, и заключението от посланието на същия писател (написано, вероятно, преди Евангелията) и съдържащо общия извод от всичко предходно.

Въведението и заключението не са съществена част на учението. Те са само общи погледи към цялото учение. Въпреки че както въведението, така и заключението могат да се пропуснат, без да се загуби смисълът на учението (още повече че и двете части са написани от името на Йоан, а не на Иисус), аз ги запазах, защото при простото и разумно схващане на Христовото учение, тези части, потвърждавайки се една друга и потвърждавайки цялото учение в противовес на странните тълкувания на църквата, представляват най-простото указване на смисъла, който трябва да се придава на учението.

В началото на всяка глава, освен кратко обяснение на съдържанието, поставих и думите от молитвата, на която Иисус е учил учениците си, съответстващи на всяка глава.

Като привърших своята работа, с изненада и радост открих, че така наречената Божия молитва не е нищо друго освен цялото учение на Иисус, изразено в най-сбита форма, в същия онзи ред, в който бях разположил главите и че всеки израз от молитвата съответства на смисъла и реда на главите.

- 1) Отче наш.
- 2) Който си на небето.
- 3) Да се свети Твоето име.
- 4) Да дойде Твоето царство.
- 5) Да бъде Твоята воля както на небето
- 6) така и на земята.
- 7) Насъщния ни хляб дай ни
- 8) днес.
- 9) И прости нам дълговете ни,
Както и ние прощаваме
на нашите длъжници.
- 10) И не въведи нас в
изкушение.
- 11) Но избави ни от лукавия.
- 12) Защото Твое е царството и
силата и славата /овеки.

Човекът е син на Бога.

Бог е безкрайното духовно начало на живота.

Да бъде свято това начало на живота.

Да се установи властта му във всички хора.

И да се изпълни волята на това безкрайно начало както в себе си,
така и в плътта.

Временният живот е храната на истинския живот.

Истинският живот е животът в настоящето.

И да не скриват от нас този истински живот грешките и заблудите от миналото.

И да не ни въвеждат в заблуда.

И тогава няма да има зло.

И ще бъде твоята власт, и сила, и разум.

В пространното изложение на третата част, която е в ръкопис, цялото Евангелие според четиримата евангелисти е преведено и изложено без най-малки пропуски. В настоящото изложение са пропуснати следните стихове: зачатие, раждането на Иоан Кръстител, неговото задържане и смърт, раждането на Иисус, неговото родословие, бягството с майка му в Египет, чудесата на Иисус в Кана и Капернаум, изгонването на бесовете, ходенето по море, изсъхването на смоковницата, изцеляването на болните, възкресяването на мъртвите, възкресението на самия Христос и посочването на пророчествата, сбъднали се в живота на Христос.

Тези стихове са пропуснати в настоящото кратко изложение, тъй като не съдържат в себе си учението, а като описват единствено събития, случили се преди проповедта на Иисус, по време и след нея, нищо не добавят, а само усложняват и обременяват изложението. Тези стихове, както и да се разбират, не съдържат в себе си нито противоречие с учението, нито неговото потвърждаване. Единственото значение на тези стихове за християнството е било в това, че доказват божествеността на Иисус на онзи, който не вярва в нея. За човека, който схваща неубедителността на разказа за чудесата и който освен това не се съмнява в божествеността на самия Иисус поради самото негово учение, тези стихове сами по себе си отпадат като ненужни.

В голямото изложение всяко отклонение от обичайния превод, всяко добавено разяснение, всеки пропуск са обяснени и доказани чрез сравняване на различните варианти на Евангелията, на контекстите, чрез филологически и други съображения. В настоящото кратко изложение всички тези доказателства и опровержения на изопаченото разбиране на църквата, както и подробните бележки с позовавания са пропуснати поради това, че колкото и точни и правилни да са разсъжденията за всяко отделно място, тези разсъждения не могат да ни убедят в истинността на разбирането на смисъла на учението. Доказателствата за истинността на разбирането се намират не в разсъжденията за всяко отделно място, а в единството, яснотата, простотата, пълнотата на учението и в съответствието му с вътрешното чувство на всеки търсещ истината човек.

Що се отнася изобщо до всички отстъпления в моето изложение от приетия от църквите текст, читателят не трябва да забравя, че толкова привичната ни представа, че Евангелията, всичките четири, с всички техни стихове и букви са

същността на свещените книги, е най-грубата заблуда, от една страна, а от друга - най-грубата и вредна измама. Читателят трябва да помни, че самият Иисус никога не е писал книги като Платон, Филон или Марк Аврелий, дори никога, подобно на Сократ, не е обяснявал своето учение на грамотни и образовани хора, а е говорил на онези неграмотни люде, които е срещал в живота, и че едва много след смъртта му хората осъзнават, че онова, което е говорил, е било много важно и че не би било зле да се запише нещо от онова, което е казал и вършил, и че почти след 100 години започват да записват онова, което са чували за него. Читателят трябва да помни, че такива записки е имало твърде много, че много от тях са изгубени, много са били твърде лоши и че християните са ги използвали всички и постепенно са избирали онова, което им се е струвало по-добро и по-смислено, и че избирайки тези най-добри Евангелия, църквите, съгласно поговорката „не може да се избере тояга без кривини“, е трябвало да вземат от онова, което отделят от цялата огромна литература за Христос, и много кривини; че в каноническите Евангелия има много места толкова лоши, колкото в отхвърлените апокрифи и че в апокрифите има и нещо добро. Читателят трябва да помни, че свещено може бъде учението на Христос, но съвсем не може да е свещено известно количество стихове и букви и не могат да станат свещени точно определени книги от първия до последния ред, защото хората казват, че са свещени. От образованите хора само нашият руски читател, благодарение на руската цензура, може да пренебрегне 100-летия труд на историческата критика и наивно да каже, че Евангелията на Матей, Марко и Лука, в настоящия им вид, са написани от евангелистите всяко поотделно и изцяло. Читателят трябва да помни, че да се говори това през 1880 година, пренебрегвайки всичко, което науката е постигнала по тази тема, е все едно да се говори както в миналия век, че слънцето се върти около земята. Читателят трябва да помни, че синоптическите Евангелия, така както са стигнали до нас, са плод на бавно нарастване посредством записване и преписване, както и на съображения на хиляди различни човешки умове и ръце, а не плод на вдъхновени от светия дух евангелисти. Приписването на Евангелията на апостолите е басня, която не само не издържа критика, но даже няма никакво друго основание, освен желанието на благочестиви люде да е било така. Евангелията са били избирани, допълвани и тълкувани с векове, всички дошли до нас Евангелия от IV век са написани на старогръцки, без знаци и поради това след IV и V век са подлагани на най-различни прочити, и подобни разновидности на евангелските книги наброяват до петдесет хиляди. Всичко това читателят трябва

да помни, за да не се отклони в посока на онова познато ни мнение, че Евангелията, както сега се разбират, са дошли при нас точно в същия вид от светия дух. Читателят трябва да помни, че не само не е укорително да се отстраняват от Евангелията ненужните места, да се изясняват едни други, но, напротив, укорително и безбожно е това да не се прави, а да се приемат известен брой стихове и букви за свещени.

Само хора, които не търсят истината и не обичат учението на Христос, са били в състояние да наложат такова гледище за Евангелията.

От друга страна, аз моля читателя на моето изложение на Евангелията да помни, че макар да не гледам на Евангелията като на свещени книги, спуснати ни от небето от светия дух, аз освен това не виждам в Евангелията и само паметници на историята на религиозната литература. Разбирам и богословския, и историческия възглед за Евангелията, но гледам на тях по различен начин и затова моля читателя, когато чете моето изложение, да не се отклонява нито към църковното гледище, нито към обичайния в последно време за образованите хора исторически поглед върху Евангелието, който не споделям и който според мен е също толкова непълен. Виждам в християнството не изключително божествено откровение, не историческо явление; аз виждам в християнството учение, даващо смисъла на живота. Бях обърнат в християнството не от теологичните, нито от историческите изследвания, а поради факта, че на петдесет години, като попитах себе си и всички умни хора от моето обкръжение какво съм аз и какъв е смисълът на моя живот и след като получих отговора: ти си случайно струпуване на частици, няма смисъл в живота, самият живот е зло - бях обърнат от това, че като получих такъв отговор, стигнах до отчаяние и ми се искаше да се самоубия; но си спомних, че по-рано, в детството, когато вярвах, за мен животът имаше смисъл, и вярващите около мен хора – мнозинството от хората, непоковарени от богатството, -- вярват и живеят истински живот, аз се усъмних в правилността на отговора, даден ми от мъдростта на хората от моята среда, и се опитах да разбера отговора, който християнството дава на хората, които живеят истински живот. И започнах да изучавам християнството, и да изучавам в християнското учение онова, което ръководи живота на хората. Започнах да изучавам християнството, чието приложение видях в живота, и започнах да сравнявам това приложение с неговия източник. Източникът на християнското учение са Евангелията и в Евангелията намерих обяснение на оня смисъл, който ръководи живота на всички хора, живеещи истински живот. Но като изучавах християнството, заедно с този

източник на чиста вода на живота открих и незаконно примесени с него мръсотия и кал, която само скриваше от мен неговата чистота; наред с благородното християнско учение открих и свързаното с него, чуждо нему грозно еврейско и църковно учение. Намирах се в положението на човек, който е получил торба с воняща мръсотия и едва след дълга борба и труд открива, че в тази торба, примесени с кал, наистина лежат безценни перли, разбира, че не е виновен за своето отвращение към вонящата мръсотия и че не само не са виновни, но са достойни за обич и уважение онези хора, които са събирали и съхранявали тези перли заедно с мръсотията, но който все още не знае какво да прави с тези скъпоценности, които е открил, примесени с кал. Аз се намирах в ужасно състояние до момента, в който се уверих, че перлите не са се срасли с калта и могат да бъдат изчистени.

Аз не познавах светлината, мислех, че в живота няма истина, но след като се уверих, че хората живеят само с тази светлина, започнах да търся нейния източник и го открих в Евангелията въпреки лъжетълкуванията на църквите. И като стигнах до този източник на светлина, бях заслепен от него и получих пълните отговори на въпросите за смисъла на моя живот и живота на другите хора, отговори, напълно съответстващи на всички познати ми отговори за други народи и според мен превъзхождащи всичко.

Търсех отговор на въпроса за живота, а не на богословски и исторически въпрос и затова ми бе напълно безразлично дали Иисус Христос е Бог или не е Бог и от кого е излязъл светият дух и т.н., еднакво маловажно и ненужно бе да знам също кога и от кого е написано еди-кое си Евангелие и еди-коя си притча и дали може или не може да се припише тя на Христос. За мен бе важна онази светлина, която 1800 години осветява човечеството, осветявала го е и осветява и мен; а как се нарича източникът на тази светлина и какъв е нейният материал, и от кого е запалена, ми беше все едно.

И започнах да се вглеждам в тази светлина и да отхвърлям всичко, което ѝ е чуждо, и колкото по-нататък вървах по този път, толкова по-несъмнена за мен ставаше разликата между истината и лъжата. В началото на моята работа в мен още живеяха съмнения, имаше и опити за изкуствени обяснения, но колкото по-дълго вървах, толкова по-твърдо и по-ясно ставаше делото и по-несъмнена истината. Бях в положението на човек, който събира разбита на парчета статуя. В началото все още може да има съмнение дали това парче е част от крака или от ръката, но когато краката са сглобени, тогава парчето навярно няма да пасне на

крака, а когато освен това парчето пасне на друго странично парче и всички линии на извиката съвпадат с долното парче, тогава съмнения вече не може да има. Това изпитах, докато напредвах в моята работа, и ако не съм луд, това чувство трябва да изпитва и читателят, когато чете пространното изложение на Евангелието, където всяко положение се потвърждава едновременно и от филологически съображения, и от вариантите, и от контекстите, и от съгласуваността с основната мисъл.

С това предисловието би могло да завърши, ако Евангелията бяха книги, открити сега, ако учението на Христос не беше подложено в продължение на 1800 години на лъжетълкувания. Но сега за разбирането на истинското учение на Иисус, както той самият го разбира, е нужно да осъзнаем главните причини за лъжетълкуванията, изопачили учението, и главните методи на тези лъжетълкувания. Главната причина на тези лъжетълкувания, които така обезобразиха учението на Христос, че е трудно да го съзрем под дебелия им слой, се състои в това, че от времето на Павел, който, без да разбира добре учението на Христос, а и без да го познава във вида, в който след това намира израз в Евангелието на Матей, го свързва с учението за фарисейското предание и по такъв начин с всички учения на Стария Завет. Павел обикновено се смята за апостола на езичниците - апостола на протестантите. Той е бил такъв и на външен вид, и по отношение на обрязването, например. Но учението за преданието, за свързването на Стария Завет с Новия е въведено в християнството от Павел, и именно това учение за преданието, този принцип на преданието е бил главната причина за извращаването на християнското учение и неразбирането му.

От времето на Павел започва християнският талмуд, който се нарича църква, и учението на Христос става не учение единствено, божествено и пълно, [а] едно от звената на веригата на откровението, започнало в началото на света и продължаващо в църквата до ден днешен.

Тези лъжетълкуватели наричат Иисус Бог, но признаването му за Бог не ги кара да придават на думите и учението, приписвано на Бога, по-голямо значение от думите на Петокнижието, Псалмите, Деянията на апостолите, Посланията, Апокалипсиса и дори съборните решения и писанията на отците на църквата.

Тези лъжетълкуватели не допускат друго разбиране на учението на Иисус Христос освен такова, което би се съгласувало с цялото предходно и следващо откровение, така че тяхната цел не е да се обясни значението на проповедта на Христос, а само в това да се намери най-малко противоречивия смисъл на всички

невъзможно разноречиви писания: Петокнижието, псалмите, Евангелията, Посланията, Деянията, т.е. всичко, което се смята за свещено писание.

Очевидно е, че при такъв възглед за учението на Христос неговото разбиране е немислимо. От този неверен възглед произтичат безкрайните разногласия в разбирането на Евангелието.

Подобни обяснения, чиято цел не е истината, а съгласуването на онова, което не може да се съгласува, а именно, писанията на Стария и Новия Завет, очевидно могат да са безброй и това наистина е така. Ето защо, за да се признае известно съгласуване за истинно, остават само външни средства: чудесата, снизхождането на св. дух.

Съгласували са и съгласуват всеки по своему; но всеки за своето съгласуване твърди, че неговото съгласуване е продължаващото откровение на св. дух. Такива са посланията на Павел, решенията на вселенските събори, започващи с формулата: „угодно бе на нас и на св. дух“. Такива са и решенията на папите, синодите, христоверите и всички лъжетълкуватели, които твърдят, че св. дух говори чрез устата им. Всички те използват един и същ груб способ за утвърждаване истинността на своето съгласуване с твърдението, че съгласуването им не е плод на мислите им, а е потвърждение на св. дух.

Без да навлизаме в анализа на тези вери, всяка от които нарича себе си истинна, не можем да не забележим, че в общия за всички тях способ на признаване на огромен брой от така наречените писания на Стария и Новия Завет за еднакво свещени лежи непреодолима, издигната от самите тях преграда за разбирането на учението на Христос, и освен това, че от тази заблуда произлиза и самата възможност и дори необходимостта от безкрайно разнообразни враждебни секти.

Само съгласуването на огромен брой откровения може да бъде безкрайно различно; тълкуването на учението на едно лице, почитано като Бог, не може да поражда секти. Учението за Бога, слязъл на земята, за да поучи хората, с оглед на самата цел на слизането на Бога на земята не може да се разбира по различен начин. Ако Бог е слязъл на земята, за да открие истината на хората, то най-малкото, което би могъл да направи, е да открие истината така, че всички да я разберат; ако това той не е направил, значи не е бил Бог; ако истините Божии са такива, че дори Бог не може да ги направи разбираеми за хората, то хората изобщо не могат да направят това.

Ако Иисус не е Бог, а велик човек, то учението му още по-малко може да породи секти. Учението на великия човек тъкмо затова е велико, защото е разбираемо и ясно изказва онова, което другите изказват неразбираемо и неясно.

Онова, което е неразбираемо в учението на великия човек, не е велико, и учението на великия човек не може да поражда секти. Учението на великия човек е велико именно с това, че обединява всички в единна за всички истина. Учението на Сократ всички винаги еднакво разбират. Само такава тълкуване, което твърди, че е откровението на св. дух, че единствено то е истинното, че всички останали са лъжа, само такава тълкуване поражда омраза и така наречените секти. Колкото и да говорят сектантите от всякакви изповедания, че не осъждат другото изповедание, че се молят за неговото присъединяване към тях и че не хранят към него омраза - това не е вярно. Никога, нито едно утвърждаване на каквато и да е догма, започвайки с Арий, не произлиза от нищо друго, освен от осъждането в лъжа на противоположната догма. Заявлението, че изказването на някаква догма е израз на божественото, на св. дух, е висша степен на гордост и глупост; висша гордост, защото не може да се каже нищо по-възгордяващо от това, че казаните от мен думи е казал чрез мен сам Бог, и висша глупост, защото нищо по-глупаво не може да се каже от това - на твърдението на даден човек, че Бог говорел с неговата уста, да се отвърне: не, не с твоята, а с моята уста говори Бог, и говори точно обратното на онова, което твоят Бог казва. А междуременно именно това казват всички църкви и само от това произхождат всички секти и цялото зло, което в името на вярата се е вършило и се върши в света. Но освен това външно зло на сектите, което произвежда такава тълкуване, има и друг важен вътрешен недостатък, придаващ на всички тези секти неясен, неопределен и недобросъвестен характер.

Този недостатък се състои в това, че всички тези секти, признавайки като последно откровението на св. дух, снизходил върху апостолите и преминал и преминаващ към фиктивно избраните, към лъжетълкувателите, никъде не изразяват пряко, определено и окончателно в какво се състои това откровение на св. дух, а междуременно върху това привидно продължаващо откровение основават своята вяра и я наричат Христова.

Всички сектанти, признаващи откровението на св. дух, както и мохамеданите, признават три откровения: мохамеданите: Моисей, Иисус и Мохамед; църковниците: Моисей, Иисус и св. дух. Съгласно мохамеданската вяра обаче Мохамед е последният пророк, този, който е обяснил значението на

откровението на Моисей и Иисус; той е последното откровение, обясняващо всичко предходно, и всеки правоверен носи това откровение в себе си. Не е така обаче с църковната вяра. Тя, както и мохамеданската, признава три откровения: на Моисей, на Иисус и на св. дух, но не нарича себе си по името на последното откровение - светодуховска, а твърди, че основа на нейната вяра е учението на Христос. Тъй че те проповядват свое учение, а авторитетът на това учение приписват на Христос.

Светодуховските сектанти, признавайки последното откровение, обясняващо всичко предходно, кой е Павел, кои са едните и кои са другите вселенски събори, кои са папите, кои са патриарсите, кои са отделните откровения на св. дух, би трябвало така и да кажат и да нарекат своята вяра, по името на онзи, който е имал последното откровение, и ако последното откровение са отците, или посланието на източните патриарси, папските були, списъкът със заблуди, или катехизисът на Лутер или Филарет, то така и трябва да нарекат и да именуват своята вяра, защото последното откровение, обясняващо всичко предшествашо, винаги ще бъде главното откровение. Те обаче не правят това, а като проповядват най-чуждите на Христос учения, твърдят, че Христос е проповядвал тези учения. Така излиза, че съгласно тяхното учение Христос е обявил, че е изкупил с кръвта си човешкия род, съгрешил при Адам; че Бог е троица, че св. дух е снизходил върху апостолите и е преминал чрез ръкополагане към свещеничеството, че за спасението са нужни седем тайнства, че причастието трябва да бъде в две форми и т.н. Излиза, че всичко това е учението на Христа, а в учението на Иисус изобщо няма и намек за това. Тези лъжеучители трябва да нарекат своето учение и своята вяра учение и вяра на св. дух, а не на Христа, защото Христова може да се нарече само онази вяра, която е откровението на Христа, дошло до нас в Евангелията, която го признава за последното откровение, както и трябва да го признава по думите на Христос: и за учител друг никой не признавайте освен Христос. Изглежда, че това е толкова просто, че не си струва и да се говори за него, но колкото и странно да е да се каже, досега никой не се е опитал, от една страна, да отдели Христовото учение от изкуственото, с нищо неоправдано негово съгласуване със Стария Завет и с онези произволни допълнения към неговото учение, които са се вършили и се вършат в името на св. дух. И странно - в тази грешка изпадат два крайни лагера: църковниците и свободно мислещите историци на християнството. Едните, църковниците, наричайки Иисус второто лице на троицата, разбират учението му само във връзка с онези мними откровения на

третото лице, които откриват в Стария Завет, в съборните послания, в отечествените постановления и проповядват най-странните вери, като твърдят, че тези вери са Христови. Другите, без да признават Иисус за Бог, точно по същия начин разбират неговото учение - не така както то би могло да се проповядва от него, а както го разбира Павел и другите негови тълкуватели. Признавайки Иисус не за Бог, а за човек, тези тълкуватели лишават Иисус от най-законното човешко право да отговаря за думите си, а не за лъжетълкувателите на думите му. Опитвайки се да обяснят учението на Иисус, тези начетени тълкуватели налагат на Иисус онова, което той никога не е мислил да каже. Представителите на тази школа тълкуватели, започвайки от най-популярния от тях Ренан, без да си правят труда да отделят от учението на Христос онова, на което самият Христос учи, от онова, което неговите тълкуватели му натрапват, без да си дадат труда да разберат това учение що-годе по-дълбоко от църковниците, се стараят да разберат смисъла на явлението Иисус и разпространението на неговото учение чрез събитията в живота на Иисус и условията на неговото време.

А заедно с това, изглежда, тъкмо историците не трябва да допускат тази грешка. Задачата, която им предстои да решат, се състои в следното: преди 1800 години се е появил някакъв бедняк и нещо е говорил. Бил е осъден и разпнат, и всички забравят за него, както са забравени милиони такива случаи, и 200 години светът не чува нищо за него. Оказва се обаче, че някой е запомнил онова, което е говорил, разказал е на друг, на трети. По-нататък, и все повече, и ето милиарди хора, умни и глупави, учени и невежи, не могат да избягат от мисълта, че този, и само този човек е бил Бог. Как да се обясни това невероятно явление? Църковниците твърдят, че се е случило точно защото Иисус е бил Бог. И тогава всичко е ясно. Но ако той не бил Бог, то как да си обясним, че именно този обикновен човек е признат от всички за Бог? И учените от тази школа усърдно търсят всички подробности свързани с условията на живот на този човек, без да забележат, че колкото и много подробности да открият (всъщност абсолютно нищо повече не откриват от онова, което имаме у Иосиф Флавий и в Евангелията), дори да възстановят целия живот на Иисус до най-малките подробности и да научат кога какво е ял и къде е нощувал, въпросът защо той, именно той, е имал такова въздействие върху хората ще остане все пак без отговор. Отговорът не е в това в каква среда се е родил Иисус, кой го е възпитал и т.н., и още по-малко в онова, което е ставало в Рим и че народът е бил склонен към суеверие и т.н., а само в това какво особено е проповядвал този човек, което е

накарало хората да го отличат от всички други и да го признаят за Бог тогава и сега. Изглежда, че ако искаме да разберем това, първото, което трябва да се направи, е да се положат старания да се разбере учението на този човек и се разбере, ясно е от само себе си, именно неговото учение, а не тези груби тълкувания на неговите учения, които са се разпространили и се разпространяват след него. Но точно това не се прави. Тези учени историци на християнството толкова се зарадваха на това, че разбраха, че Исус не е бил Бог, и така им се иска да докажат, че неговото учение не е божествено и поради това не е задължително, че, забравяйки, че колкото по-убедително докажат, че е бил просто човек и че учението му не е божествено, толкова по-далеч ще бъдат от разбирането на занимаващия ги въпрос, те напрягат всички сили, за да докажат, че е бил просто човек и затова учението му не е Божие. За да се види ясно тази удивителна заблуда, си струва да припомним Ренан и неговите ученици. Havet – той наивно твърди, че *Jesus Christi n'avait rien de chrétien* (Исус Христос изобщо не е бил християнин). A Souris -- той с възторг доказва, че Исус Христос е бил много груб и глупав човек.

Работата не е в това да се докаже, че Исус не е бил Бог и затова учението му не е божествено, и не е в това да се докаже, че не е бил католик, а в това да се разбере в какво се е състояло учението, което е било толкова тачено и скъпо за хората, че проповедника на това учение хората признали и признават за Бог. Ето това се опитах да направя; и поне за себе си в крайна сметка направих. И ето това предлагам на моите братя.

Ако читателят принадлежи към огромното мнозинство на образованите, възпитани в църковната вяра хора, но отрекли се от нея поради несъответствията ѝ със здравия разум и съвестта (останала ли е в този човек още любов и уважение към духа на християнското учение, или той, съгласно поговорката: „ядосал се на бълхата и хвърлил във фурната коженото палто ”, смята цялото християнство за вредно суеверие), аз моля този читател да помни, че онова, което го отблъсква, и онова, което му се струва суеверие, не е учението на Христос, че Христос не може да бъде обвиняван за това уродливо предание, което са прикачили към неговото учение и сочат като християнство; трябва да се изучава само учението на Христос, както е стигнало до нас, т.е. онези думи и действия, които се приписват на Христос и които имат поучителна стойност. Четейки моето изложение, този читател ще се убеди, че християнството не само не е смесица на благородното с низкото, не само не е суеверие, а е най-строгото, чисто и пълно метафизическо и

етическо учение, над което не се е издигнал до днес човешкият разум и в чийто кръг, без да го съзнава, се движи цялата човешка дейност: политическа, научна, поетическа и философска. Ако читателят принадлежи към онова нищожно малцинство на образовани хора, които се придържат към църковната вяра и я изповядват не от външни цели, а за вътрешно спокойствие, аз моля този читател, преди да чете, да реши в душата си въпроса за това кое му е по-скъпо: душевното спокойствие или истината? Ако е спокойствието, моля го да не чете; ако е истината, тогава го моля да помни, че изложеното тук учение на Христос, въпреки че носи същото име, е коренно различно учение от онова, което той изповядва, и затова неговото отношение, отношението на изповядващия църковната вяра, към това изложение на учението на Христос е същото като отношението на мохамеданина към проповядването на християнството, че въпросът за него не е в това дали предлаганото учение се съгласува или не се съгласува с неговата вяра, а само в това кое учение по-добре се съгласува с неговия разум и сърце – неговото църковно учение ли, съставено от съгласуването на всички писания, или учението на Христос. Въпросът за него е единствено в това – желае ли той да приеме новото учение, или ще остане във вярата си.

Ако читателят принадлежи към хората, външно изповядващи църковната вяра и милеещи за нея не защото вярват в нейната истина, а по външни съображения, тъй като смятат, че изповядването и проповядването ѝ са изгодни за тях, то нека тези хора помнят, че колкото и много съмишленици да имат, колкото и силни да са те, на каквито и престоли да седят, с каквито и високи имена да се наричат, те не са обвинители, а обвиняеми - не от мен, а от Христос. Нека тези читатели помнят, че нищо не могат да докажат, че вече отдавна са казали каквото са имали да кажат, че дори да докажат онова, което искат да докажат, то биха доказали само онова, което доказва за себе си всяко от стотиците отричащи се едно друго изповедания на църковните вери, че трябва не да доказват, а да се оправдават. Да се оправдават за богохулството, чрез което учението на Исус Бога приравниха към ученията на Езра, съборите и Теофилактите, и си позволиха думите на Бог да преиначат и изменят на основание думите на хората. Да се оправдават за клеветенето на Бога, чрез което всички варварщини, които бяха в сърцата им, те пренесоха върху Бога Исус и ги представиха за неговото учение. Да се оправдават за мошеничеството, чрез което, скривайки учението на Бога, дошъл благо да даде на света, сложиха на негово място своята вяра на св. дух и с тази подмяна лишиха и лишават милиарди хора от благото, което Христос донесе

на хората, и вместо мир и любов, носени от него, въведоха в света секти, проклетия и всевъзможни злодейства, прикривайки ги с името на Христос.

За тези читатели има само два изхода: смирено покаяние и отричане от своите лъжи или преследване на онези, които ги обвиняват за онова, което са вършили и вършат.

Ако не се отрекат от лъжите, им остава едно: да ме преследват, за което аз, привършвайки моето писание, се готвя с радост и страх за собствената си слабост.

Превод от руски: Камен Лозев